Posudek školitele na magisterskou práci

Michael Beníšek: *Poznámky k protoromštině*
Praha 2008, 92 str.

Práce M. Beníška se zaměřuje na vybrané aspekty historického vývoje romštiny z jejích původních kořenů. Diplomant je k tomu dobře vybaven nejen znalostí kontextu romské lingvistiky, ale také propracovaným zázemím v historické gramatice indoárijských jazyků. Práce se samozřejmě nemůže zabývat historickým vývojem systému romského jazyka jako celku, a diplomant se proto zaměřil na několik oblastí, které slouží jako dokumentace určitých výrazných vývojových rysů na jedné straně, a na druhé straně zároveň dokládají důležitost detailního sledování jednotlivých jevů v jejich různých časových a geografických souvislostech.

Práce je rozdělena do pěti kapitol (kterým autor říká „oddíly"), každá s několika podkapitolami, vedle úvodu a závěru. V úvodu (str. 6n.) se autor zabývá přehledně tematikou, jež je předmětem jeho práce, zařazuje ji historicky a podrobně shrnuje obsah jednotlivých oddílů a jejich cíle. Vyjadřuje se jasně a formuluje své téma velice přehledně.

Další oddíly se postupně zabývají několika okruhy, které na sebe organicky navazují. V prvním oddílu vlastního textu (str. 16n.) shrnuje autor otázky související s indickým původem romštiny a kriticky hodnotí různé možnosti tohoto vývoje, které se tu nabízely („dardský" původ, a Turnerův indický původ). Kromě shrnutí celkového pohledu uvažuje v závěru i o tom, jakým směrem by se mohlo další bádání ubírat s využitím moderních metodologických prostředků. Potěšitelné je, že autor shledává tzv. „vlnovou teorii" v něčem bližší reálnému vývoji než starší teorii „jazykového stromu" (úvodní kapitola str. 31n., ale též str. 82). Tady by stálo za úvahu, zda a do jaké míry může vývoj v rámci jazykových svazů mít některé obecné rysy analogické s vlnovou teorií (o jazykovém svazu je zmínka na str. 45).

Ve druhém oddílu (str. 40n.) se autor zabývá protoromštinou a hledá vymezení tohoto vývojového stadia od jeho zdrojové středoindické etapy. Líbí se mi koncepce, kterou ostatně diplomant sdílí s Y. Matrasem: „Protoromštinu je třeba chápat spíše jako dynamický proces, tj. vývoj mezi středoindickým obdobím a ranou romštinou." (str. 41, plus pozn. 12). Pro ilustraci ukazuje autor vývoj na slovese *šun-el* „slyšet", což lze považovat za velice názorné a případné k danému tematickému zaměření.

Ukázku konkrétní fonologické analýzy vývoje zařadil autor do třetího oddílu (str. 46n.), kde se podrobně zabývá dvěma otázkami, vývojem staroindického /a/ v romštině a ztrátou vokalické kvantity. Autor tyto problémy vnímá nikoli izolovaně, nýbrž jako součásti systému, a tak je také dopodrobna vykládá. Právě zde je vidět jeho pevné zakotvení v historickém vývoji indoárijských jazyků a schopnost samostatně uvažovat nad jednotlivými problémy.

Čtvrtý oddíl (str. 54n.) pak pojednává o jednom problému „morfosyntaxe", jde o otázku tvaroslovného a funkčního vývoje nepřímého kmene a rozbor jeho různých funkcí. Zvláště zajímavé je pak pojednání o významu „míti" a jeho způsobech realizace v kontextu vývoje staroindického a středoindického. Toto je patrně téma,

které je zde sice pojednáno dostatečně, ale stálo by za samostatné širší zpracování pro celou IA, nebo alespoň její hlavní vývojové etapy a hlavní jazyky. Přitom je to téma zajímavé typologicky i z hlediska porovnávání s jazyky jiných rodin a jistě by taková analýza přinesla zajímavé výsledky.

Stejně zajímavý rozbor nabízí pátý oddíl (str. 68n.) zabývající se etymologií a výpůjčkami z íránských jazyků. I zde se nabízí řada téměř detektivních otázek, jak rozlišit indoíránská slova podle původu na skutečně indická nebo íránská. Autor je si současně vědom toho, že práce nemá dopad pouze do poznávací sféry ohledně romštiny, ale že poznávání romského materiálu může také významně obohatit jazykovou teorii (str. 14, par. 0.4.).

Práce M. Beníška je myšlenkově zralá, podnětná a zároveň velice ukázněná. V celé práci jasně vyciťujeme pevnou orientaci autora jednak v materiálu, ale také v jazykovědné teorii a metodě, dobrou znalost historického zázemí a jeho vývojových charakteristik (které jsou tak důležité pro přesné hodnocení jednotlivých jevů romštiny, jejich konkrétního vývoje, zdrojů etc.), schopnost samostatného uvažování, a také schopnost s nadhledem, jasně a přesvědčivě formulovat své myšlenky. Jako téměř samozřejmost dodejme, že práce je formálně pečlivě zpracovaná, vybavena rozsáhlou bibliografií a výčtem použitých zkratek.

Závěrem, práce M. Beníška je velice originální a bude vhodné na ni tematicky dále navazovat. Doporučuji, aby autor uvažoval o vydání tiskem buď celé práce, nebo alespoň jejích částí formou článků.
Práci hodnotím na výbornou.

V Praze dne 4.9.08

Prof. PhDr. Jaroslav Vacek, CSc.